

УДК 159.9:078(355)

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПІВ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА ПОЛІЦІЇ

Борисюк О.М.

Львівський державний університет внутрішніх справ

В статті надано психологічну характеристику типів управлінської компетентності майбутнього офіцера поліції. Проведено емпіричне дослідження управлінської компетентності у курсантів ЛьвДУВС. Результати емпіричного дослідження оброблені факторним аналізом. Внаслідок проведеного факторного аналізу виявлено вісім типів майбутніх офіцерів поліції: інтернальний тип з високим рівнем саморегуляції, особи з високим управлінським потенціалом, маскуліний тип з низьким інтелектом, професійно зацікавлений тип з високим рівнем саморегуляції, замкнуто-агресивний тип з розмитими цілями діяльності, інтроверти спрямовані на взаємини у колективі, професійно немотивований тип з розвинутою саморегуляцією та чоловічий тип спрямований на справу. Зроблено висновки про позитиви та негативи даних типів з проєкцією на майбутню управлінську професійну діяльність.

Ключові слова: управлінська компетентність, типи управлінської компетентності, майбутні офіцери поліції.

Постановка проблеми. На сучасному етапі реформування системи правоохоронних органів України актуалізується проблема якісно нових вимог до системи підготовки фахівців у системі МВС України, до її змісту і структури, рівня компетентності випускників вищих навчальних закладів правоохоронного спрямування. Серед основних вимог до майбутніх фахівців особливої актуальності набуває проблема формування готовності курсантів до управлінської діяльності. Адже управлінська функція фахівців у системі МВС України визначається насамперед Законами України «Про Національну гвардію» [1], «Про національну поліцію» [2]

та ін., засадничі положення яких визначають пріоритети реформування правоохоронних органів з урахуванням специфіки системи управління та визначення перспектив формування контингенту правоохоронців, які мають бути наділені здатністю на високому професійному рівні реалізовувати професійну діяльність. Цілеспрямована управлінська підготовка майбутніх працівників поліції з розвинутим творчим практичним мисленням, високою управлінською компетентністю, здатних і готових вирішувати весь комплекс управлінських завдань, що стоять перед ними як суб'єктами управління, у підрозділах та частинах є актуальною психоло-

гічною, педагогічною та організаційно-управлінською проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Нами здійснено аналітичне прочитання наукових праць та дисертацій, об'єктом вивчення яких стала управлінська компетентність. Зокрема, дану проблему всебічно розглядали українські та зарубіжні науковці такі як І.П. Андриаді, Є.М. Белова, Л.М. Ващенко, А.Л. Журавльов, В.Г. Зазикін, В.П. Казміренко, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський, Р.Л. Кричевський, Л.І. Макодаєй, Л.Е. Орбан-Лембрик, Р. Пейтон, В.В. Третьяченко, Ю.Л. Трофімов, Д. Френсіс, Р.Х. Шакурров, В.М. Шепель, Ю.М. Швалб, Б. Швальбе, Я.І. Шкурко, Г.Й. Юркевич та ін. Дослідженням управлінської компетентності військових керівників займалися В.С. Афанасенко, О.В. Бойко, П.Ю. Гончаров, Т.М. Мацевко, В.П. Печенізький, працівників ОВС в процесі їхнього професійного становлення – Т.В. Казак, Є.А. Лобанов [3: 4]. В результаті аналізу вказаних джерел нами було сформовано модель управлінської компетентності, що включала наступні блоки: мотиваційний, емоційно-вольовий, когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісний чи суб'єктний та рефлексивний [1; 2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Проте, через недостатньо широкий спектр досліджень у цьому напрямі існує надзвичайно великий запит з боку практики до емпіричного вивчення типів управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції, з'ясування позитиву та негативу даних типів з проекцією на майбутню управлінську професійну діяльність.

З огляду на вказане, **мета даної статі** полягає в тому, щоб на основі визначення типів управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції їх охарактеризувати, а також встановити її позитивні та негативні аспекти.

Методика та процедура дослідження. Для дослідження управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції нами застосовані наступні методики: методика «Діагностика професійної мотивації» В.І. Осюдло; анкета на визначення професійних мотивів розроблена на основі анкети В. І. Осюдло; тест «Локус контролю» О. Г. Ксенофонтової; методика «Стильові особливості саморегуляції поведінки (ССП-98)» В.І. Моросанової, Є.М. Коноз; тест «Аналіз своїх обмежень «Ви самі» К. Вудкок, Д. Френсіс; управлінські завдання розроблені на основі методики «Виробничі ситуації» А.А. Єршова; опитувальник «Знаходження кількісного вираження рівня самооцінки» (за С.А. Будассі); Фрайбурзький багатofакторний особистісний опитувальник FPI (форма В); методика «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» А.В. Карпова.

У психодіагностичному обстеженні взяли участь курсанти 1-го, 2-го та 3-го курсів факультету підготовки фахівців для підрозділів слідства ЛьвДУВС (денної форми навчання). Кількість досліджуваних по курсах – 283 особи (82 особи – жін. статі, 201 особа – чол. статі).

Аналіз результатів дослідження. Результати емпіричного дослідження оброблені факторним аналізом. Визначено 8 факторів (з факторною значущістю понад 2), кумулятивна сукупність якого складає понад 60% (табл. 1).

Таблиця 1

Повна пояснена дисперсія за факторним аналізом

Компонента	Вага	% Дисперсії	Кумулятивний%
1	12,485	18,635	18,635
2	10,668	15,922	34,557
3	3,742	5,585	40,143
4	3,654	5,454	45,596
5	3,251	4,852	50,448
6	2,620	3,910	54,358
7	2,147	3,204	57,562
8	2,070	3,090	60,652

Далі вказано вміст факторів, їх інтерпретація і назва, яка базується на розумінні отриманого результату:

Фактор 1. За першим фактором – «*Інтернальний тип з високим рівнем саморегуляції*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: загальна інтернальність (0,930), заперечення активності (-0,826), інтернальність при описі особистого досвіду (0,819), інтернальність у сфері професійної діяльності (0,761), схильність до самозвинувачення (0,738), інтернальність в міжособистісному спілкуванні (0,729), інтернальність у сфері професійних досягнень (0,709), загальний рівень саморегуляції (0,584), загальна активність (0,571), моделювання (0,561), оцінка результатів (0,523), невротичність (-0,518).

Сукупність вказаних психологічних категорій свідчить про те, що даний тип осіб є інтерналами (з внутрішнім локусом контролю), які відрізняються упевненістю в тому, що досягнення у професійній та інших видах діяльності залежать у першу чергу від їхніх власних зусиль і здібностей, відповідальні, схильні мати чіткі життєві плани та способи їх досягнення, бачать перспективу, зацікавлені у професійній діяльності. Для них властивий високий рівень активності та професійної мотивації, вони зацікавлені в професійній діяльності, яка має для них чітке мотиваційно-ціннісне значення. Курсанти даного типу мають високий рівень саморегуляції, адекватно реагують на зміну умов, швидко опановують нові види активності, впевненіше почувають себе в незнайомих ситуаціях і таким чином, їхні успіхи в управлінській діяльності будуть стабільнішими.

Відсутність невротичності є ознакою емоційної зрілості, об'єктивності в оцінці себе та інших людей, сталості в планах і уподобаннях. Вони активні, діяльні, ініціативні, честолюбні, схильні до суперництва і змагання. Їх відрізняє серйозність і реалістичність, хороше розуміння дійсності, висока вимогливість до себе, відповідальності, сумлінність, стійкість моральних принципів, сміливість, рішучість, схильність до ризику.

Такий тип курсантів у своїй майбутній професійній діяльності будуть успішними керівниками, оскільки зможуть брати відповідальність за себе та за інших, гнучко реагуватимуть на зміну умов та проявлятимуть емоційну стійкість в різних екстремальних ситуаціях.

Фактор 2. За другим фактором – «*Особа з високим управлінським потенціалом*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: вміння навчати (0,953), триваючий саморозвиток (0,949), вміння налагодити групову роботу (0,944), чіткі особисті цілі (0,940), хороші навички вирішення проблем

(0,933), вміння впливати на оточуючих (0,930), розуміння особливостей управлінської праці (0,917), здатність керувати (0,910), творчий підхід (0,902), чіткі цінності (0,897), здатність управляти собою (0,731).

Такий тип курсантів вміють боротися зі стресами, раціонально використовувати час, сили і здібності, підтримувати стан здоров'я і працездатність. Орієнтовані на такі цінності, як ефективність, реалізація особистого потенціалу, розвиток та удосконалення. Проявляють винахідливість та вміння приймати ефективні оперативні рішення, шукати різноманітні варіанти рішень, проводити наради з вирішення проблем, обробки інформації, планування і контролю. Мають дар правильно говорити, уважно слухати, переконувати, приходять до згоди у суперечливих питаннях, можуть «повести за собою». Загалом такий менеджер демонструє сильні навички керівництва, схильний сформувати дружню, ефективно працюючу «команду» однодумців, які повністю реалізують свої можливості, досягають своїх цілей та отримують задоволення від роботи. Підлеглі у таких керівників відчувають себе задоволеними і мають високу продуктивність праці.

Отриманий тип курсантів володіє високим управлінським потенціалом, який дозволить їм у своїй майбутній професійній діяльності здійснювати ефективне керівництво та вести за собою.

Фактор 3. За третім фактором – «*Маскулінний тип з низьким інтелектом*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: маскулізм-фемінізм (0,629), знання (-0,621), відкритість (0,537), екстраверсія-інтроверсія (0,491).

Даний тип осіб має низький інтелектуальний потенціал. Протікання їхньої психічної діяльності відбувається переважно за чоловічим типом і характеризується сміливістю, схильністю до ризику, швидких, рішучих дій, без достатнього їх обмірковування, прагненням до самоствердження. Відкритість відображає схильність особистості до довірчо-відвертої взаємодії з оточуючими, високої самокритичності та щирості у відносинах з іншими. Є екстравертами, активні, амбітні, які прагнуть до суспільного визнання, лідерства. Легко встановлюють контакти з іншими людьми. Вони надають великого значення соціальному успіху, всіма способами домагаються суспільного визнання своїх особистих заслуг, ніж можуть викликати невдоволення з боку тих людей, з якими їм доводиться мати справу. Однак, вони схильні перебувати у депресивних станах.

Переваги даного типу є в тому, що такі курсанти працюючи в майбутньому полісменами проявлятимуть рішучість, активність, схильність до ризику та щирість при взаємодії. Однак, низький інтелектуальний рівень заважатиме їм обдуманно приймати рішення, проявляти творчий підхід у розв'язанні проблем, що значно погіршуватиме їхню здатність керувати.

Фактор 4. За четвертим фактором – «*Професійно зацікавлений тип з високим рівнем саморегуляції*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: загальний рівень саморегуляції (0,550), життєві цілі (0,452), професійні інтереси та цінності (0,494), загальна активність (0,433).

У такого типу курсантів спостерігається автотомність в організації активності, їх здатнос-

ті самостійно планувати діяльність і поведінку, організувати роботу з досягнення висунутої мети, контролювати хід її виконання, аналізувати й оцінювати як проміжні, так і кінцеві результати діяльності. Вони здатні продумувати способи своїх дій для досягнення намічених цілей, а також до виділення значимих умов для їхнього досягнення в майбутньому. У них наявний інтерес, зацікавленість до професійної діяльності, яка сприймається не тільки як виконання своїх обов'язків, але й має чітке мотиваційно-ціннісне значення. Наявне бачення перспективи, чітких життєвих планів, способів їх досягнення, а також ті об'єктивні й суб'єктивні ресурси, котрі для цього знадобляться. Яскраво бачать способи досягнення професійних результатів.

Такий тип курсантів працюючи полісменами проявлятимуть великий інтерес до своєї професійної діяльності та прагнення до самовдосконалення. Вони самостійно плануватимуть діяльність та здійснюватимуть контроль над нею. Висока мотивація, професійна зацікавленість та здатність до саморегуляції дозволить їм бути успішними працівникам поліції.

Фактор 5. За п'ятим фактором – «*Замкнуто-агресивний тип*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: товариськість (-0,600), сором'язливість (0,552), реактивна агресивність (0,516), спонтанна агресивність (0,452), невротичність (0,412). Дані зв'язки свідчать про те, що до даного типу належать курсанти, які є некомунікабельними, вони відчувають труднощі у встановлюванні зв'язків з іншими, люблять самотність, підтримують лише зовнішні форми товариських відносин, їхні знайомства поверхневі і формальні. Високі показники сором'язливості свідчать про наявність тривожності, страху, невпевненості, скутості, нерішучості, очікуванні неприємностей, уникання великих компаній, труднощях у прийнятті рішень та їх виконанні. Спонтанна та реактивна агресивність свідчать про психопатизацію особистості, імпульсивність, неконтрольовану агресію, нездатність відстрочити задоволення своїх бажань, образливість, конфліктність, недовірливість, потяг до влади над іншими, егоїзм, жорстокість, внаслідок чого виникають труднощі в соціальних контактах, відсутність вираженої потреби в спілкуванні.

Отриманий тип курсантів в майбутньому не зможе стати успішними керівниками, адже не вміння налагоджувати комунікативні зв'язки, замкнутість та сором'язливість заважатимуть їхньому професійному розвитку. Невпевненість у собі, нерішучість породжуватимуть агресію та конфліктність.

Фактор 6. За шостим фактором – «*Інтроверти спрямовані на взаємини у колективі*» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: екстраверсія-інтроверсія (-0,492), спрямованість на психологічний клімат і взаємини у колективі (0,411), інтернальність в міжособистісному спілкуванні (0,369). Даний тип курсантів є інтровертами, тобто орієнтованими «всередину» або на «себе». Вони люблять перебувати на самоті, все ретельно обдумують, і тільки потім, можливо, вирішують вербалізувати інформацію. Завдяки своїй вдумливості, розважливості і спокою інтроверти полюбляють вникати в суть речей. Про-

являють пасивність у спілкуванні, що є ознакою формальності міжособистісних відносин.

Інтернальність в міжособистісному спілкуванні показує, що респондент бачить свою роль в тих відносинах, які у нього складаються з іншими людьми, вважає себе досить компетентним у спілкуванні, бере на себе відповідальність як за позитивні, так і за негативні варіанти сформованих міжособистісних відносин. Вважають, що в силах контролювати свої формальні і неформальні відносини з іншими людьми, викликати до себе повагу і симпатію.

Домінуючою для даного типу курсантів є спрямованість на психологічний клімат і взаємини у колективі. Це можна пояснити тим, що стриманість, небагатослівність, які для них властиві та заважають ефективності спільної діяльності вони хочуть компенсувати, прагнучи покращити свої соціальні зв'язки. При зростанні бажання створити сприятливий психологічний клімат спрямованість на самого себе буде різко знижуватися.

Перевагою даного типу курсантів є вміння роздумувати над проблемою та стриманість. Окрім того, вони в своїй діяльності будуть орієнтуватися на створення приємної атмосфери в колективі, прагнення позитивно взаємодіяти. Недоліком може виступати їхня закритість, яка викликати не негативні емоції та переживання, впливатиме на порушення позитивної атмосфери.

Фактор 7. За сьомим фактором – «Професійно немотивований тип з розвинутою саморегуляцією» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: загальна активність (-0,554), життєві цілі (-0,463), професійні інтереси та цінності (-0,453), загальна саморегуляція (0,409). У даного типу курсантів відсутня зацікавленість до професійної діяльності, належне внутрішнє цілепокладання й перспективи життєвого шляху. Однак, незважаючи на низьку професійну мотивацію вони здатні адекватно реагувати на ситуацію, проявляють вміння швидко і своєчасно планувати діяльність і поведінку, розробляти програму дій, виділяти значимі умови, оцінювати неузгодженість отриманих результатів з метою діяльності та вносити корекції. Досліджувані з високими показниками за шкалою гнучкості демонструють пластичність усіх регуляторних процесів.

Недоліком даного типу є невмотивованість курсантів до професійної діяльності, хоча при цьому вони здатні самостійно планувати діяльність та пристосовуватися до нових умов. Будучи полісменами їхня діяльність зводиться до виконання діяльності без наявності інтересу до неї. Це провокуватиме негативні переживання, невротичність, депресію, роздратованість та швидко професійне вигорання.

Фактор 8. За восьмим фактором – «Чоловічий тип спрямований на справу» – наявні тісні зв'язки за такими шкалами: курс (-0,570), цілі діяльності (0,496), спрямованість на справу (-0,425), стать (-0,415).

З'ясовано, що чим менший курс, тим цілі є чіткішими. Для курсантів жіночої статі властиве чітке формування цілей діяльності та прагнення їх досягти.

Спрямованість на справу серед курсантів-чоловіків – зростає, а у курсантів-жінок – зменшу-

ється. Це свідчить про те, що для курсантів чоловічої статі з таким вектором спрямованості сама діяльність (процес і результат) – зміст усього життя, джерело натхнення і власної значущості. Вони не відчують труднощів при плануванні діяльності і поведінки, організуванні роботи по досягненню висунутої мети, контролем за ходом її виконання, аналізі і оцінюванні як проміжних, так і кінцевих результатів діяльності.

Отже, цілі у жінок стосовно їхньої професійної діяльності з кожним курсом стають більш розмитішими. У професійній діяльності полісмени-чоловіки будуть спрямовані на справу та ефективніше справлятимуться з поставленими завданнями, ніж полісмени-жінки.

Висновки. Таким чином, проведений факторний аналіз дав можливість встановити наявність 8 типів управлінської компетентності майбутніх офіцерів поліції: інтернальний тип з високим рівнем саморегуляції, особи з високим управлінським потенціалом, маскулінний тип з низьким інтелектом, професійно зацікавлений тип з високим рівнем саморегуляції, замкнуто-агресивний тип з розмитими цілями діяльності, інтроверти спрямовані на взаємини у колективі, професійно немотивований тип з розвинутою саморегуляцією та чоловічий тип спрямований на справу.

Узагальнюючи отримані результати, ми з'ясували що успішними керівниками-полісменами мають підстави стати курсанти за такими типами: *інтернальний тип з високим рівнем саморегуляції* (вміння брати відповідальність за себе та за інших, гнучкість реагування на зміну умов, емоційна стійкість в різних екстремальних ситуаціях); *особи з високим управлінським потенціалом* (хороші навички вирішення проблем, вміння впливати на оточуючих, здатність керувати, творчий підхід, чіткі цілі, триваючий саморозвиток); *професійно зацікавлений тип з високим рівнем саморегуляції* (висока професійна мотивація, самостійне планування діяльності та її контроль); *інтроверти спрямовані на взаємини у колективі* (вміння роздумувати над проблемою, стриманість, прагнення позитивно взаємодіяти в колективі); *чоловічий тип спрямований на справу* (в професійній діяльності майбутні полісмени-чоловіки спрямовані на справу ефективніше справлятимуться з поставленими завданнями, ніж полісмени-жінки).

Типи курсантів, які в своїй майбутній професійній діяльності матимуть труднощі в управлінні: *маскулінний тип з низьким інтелектом* (низький інтелектуальний рівень заважатиме обдуманно приймати рішення, проявляти творчий підхід у розв'язання проблем); *замкнуто-агресивний тип* (замкнутість та сором'язливість заважатимуть професійному розвитку, невпевненість у собі, нерішучість породжуватимуть агресію та конфліктність); *інтроверти, що спрямовані на взаємини у колективі* (закритість та нетовариськість, сприятимуть переживанню негативних емоцій та впливатимуть на порушення позитивної атмосфери); *професійно немотивований тип з розвинутою саморегуляцією* (невмотивованість курсантів до професійної діяльності, будучи полісменами їхня діяльність зводиться до виконання роботи без наявності інтересу до неї. Це провокуватиме негативні переживання, невро-

тичність, депресію, роздратованість та швидке професійне вигорання); *чоловічий тип спрямований на справу* (у жінок спрямованість на справу та завдання є низькою).

Перспективою подальших наукових пошуків є розробка тренінгової програми для формування готовності курсантів до управлінської діяльності у вищих навчальних закладах МВС України.

Список літератури:

1. Борисюк О.М. Методологія емпіричного дослідження управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор В.В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – Вип. 1. – С. 141-150.
2. Борисюк О.М. Характеристика управлінської компетентності майбутніх офіцерів ОВС / О.М. Борисюк // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна: збірник наукових праць / головний редактор В.В. Середа. – Львів: ЛьвДУВС, 2015. – Вип. 1. – С. 94-102.
3. Вдовиченко Р.П. Управлінська компетентність керівника школи / Р.П. Вдовиченко. – Харків: Основа, 2007. – 112 с.
4. Гончаров П.Ю. Содержание управленческой компетентности курсантов военных институтов внутренних войск МВД России / П.Ю. Гончаров // «Педагогический журнал». – М.: Аналитика Родис, 2013. – № 1-2. – С. 124-132.
5. Закон «Про Національну гвардію України» [Текст]. – Верховна Рада України, 2014. – № 876-VII. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/876-18>
6. Закон України «Про національну поліцію» [Текст]. – Відомості Верховної Ради, 2015. – № 40-41. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Борисюк О.Н.

Львовский государственный университет внутренних дел

ПСИХОЛОГИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА ТИПОВ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ОФИЦЕРОВ ПОЛИЦИИ

Аннотация

В статье подано психологическую характеристику типов управленческой компетентности будущего офицера полиции. Проведено эмпирическое исследование управленческой компетентности у курсантов ЛьвДУВС. Результаты эмпирического исследования обработаны факторным анализом. Вследствие проведенного факторного анализа выявлено восемь типов будущих офицеров полиции: интернальный тип с высоким уровнем саморегуляции, лица с высоким управленческим потенциалом, маскулинный тип с низким интеллектом, профессионально заинтересован тип с высоким уровнем саморегуляции, замкнуто-агрессивный тип с размытыми целями деятельности, интроверты направленные на взаимоотношения в коллективе, профессионально немотивированный тип с развитой саморегуляцией и мужской тип направлен на дело. Сделаны выводы о положительных и негативных сторонах данных типов с проекцией на будущую управленческую профессиональную деятельность.

Ключевые слова: управленческая компетентность, типы управленческой компетентности, будущие офицеры полиции.

Borysjuk O.M.

Lviv State University of Internal Affairs

PSYCHOLOGICAL CHARACTERISTICS OF TYPES OF MANAGERIAL COMPETENCE OF FUTURE POLICE OFFICERS

Summary

The article provides psychological characteristics of types of management competence of a future police officer. An empirical research of management competence of cadets of the Lviv State University of Internal Affairs is conducted. Based on the results of the empirical research, a factor analysis is done. As a result of conducted factor analysis, eight types of future police officers are revealed: internal type with a high level of self-direction, persons with high management potential, masculine type with low intelligence, professionally interested type with a high level of self-direction, avoidant aggressive type with blurred objectives of activities, introverts aimed at human relations, professionally unmotivated type with developed self-direction, and male type focused on work. There are made conclusions about positive and negative sides of these types with a consideration of future management professional activities.

Keywords: management competence, types of management competence, future police officers.